

Названий батько (народна казка)

Автор Невідомий

Зосталися три брати сиротами — ні батька, ні неньки. І дома нема нічого — ні хазяйства, ні хати. Ото й пішли вони всі втрьох найматися. Ідуть та й думають: "Коли б натрапити на доброго хазяїна!" А йде дід старий, борода біла. Зустрів братів та й питає:

Куди це ви, дітки, йдете?

А вони кажуть:

— Найматися.

— Хіба в вас свого хазяйства нема?

— Нема,— кажуть.— Якби до доброго чоловіка в найми попасти, то ми б йому по правді робили, по щирості слухалися і за рідного батька його мали б.

Тоді дід і каже:

— Добре. Коли так, то будьте ви мені сини, а я вам батько. Слухайтеся мене, то я з вас людей пороблю, навчу, як жити, з правдою не розминаючись.

Згодилися вони та й пішли з тим дідом. Ідуть темними лісами, широкими полями... Ідуть та йдуть, коли бачать, аж стоїть така хатка, чепурна, біленька, у вишневому садку, квітками обсаджена. Вибігає з хати дівчина така гарна, що сама, як квіточка. Глянув на неї старший брат та й каже:

— Коли б мені цю дівчину посватати, та ще щоб були в мене воли та корови!

А дід-батько й каже:

— Добре, ходім сватати. Буде тобі дівчина, будуть у тебе воли й корови. Живи щасливо, та тільки за правду не забувай.

Ото вони тоді пішли сватати ту дівчину. Висватали, відгуляли весілля, і ото вже старший брат хазяїном став і в тій хаті жити зостався.

Ідуть вони далі — вже втрьох. Коли знову стоїть хата гарна, а коло неї млин і ставочок, і дівчина хороша щось робить коло хати — така працювита. То підстарший брат тільки глянув та й каже:

— Коли б мені ту дівчину за себе взяти, та ще коли б млин і ставочок, то я б у млині сидів та й хліб мав би, поки мого віку.

А дід-батько й каже:

— Добре, синку, так і буде!

Зараз вони пішли в тую хату, посватали дівчину, вже підстарший брат до тієї дівчини в прийми пристає. Відгуляли весілля, тоді й каже дід-батько:

— Ну, синку, тепер живи щасливо, та гляди — за правду ніколи не забувай!

Та й пішли собі вже вдвох: дід-батько та найменший син. Ідуть, коли бачать — хатка вбога стоїть, і дівчина виходить з хати дуже гарна, як зірочка ясна, а бідна така, що лата на латі. То найменший брат і каже:

— Коли б мені з цією дівчиною одружитися, то робили б ми, і хліб у нас був би, то не забули б ми і про вбогих людей: і самі б їли, і людей наділяли б.

То дід-батько й каже:

— Добре, синку, так і буде. Гляди ж тільки, правди не забувай!

Оженив і цього та й пішов собі по світу.

А три брати живуть. Старший брат так забагатів, що вже будинки собі помуровував, червінці складає та тільки про те й думає, як би то йому тих червінців найбільше настягати, а щоб убогому чоловікові допомогти, то того й не згадує — дуже скупий був. Середній брат теж забагатів. Стали на його наймити робити, а сам він тільки лежить, їсть, п'є та порядок дає. Найменший так собі живе: коли що дома є, то й з людьми поділяється, а як нема, то й так собі проживе.

Ото пішов дід-батько по світу... Пішов, а тоді вертається — подивитися, як-то його сини живуть та з правдою не розминаються.

Приходить до найстаршого брата старцем убогим... Той ходить по двору... Він кланяється, каже:

— Якби ваша ласка подати мені шматок хліба.

А той каже:

— Ге, не такий старий. Схочеш, то заробиш,— я сам недавно на ноги зіп'явся.

А в нього добра такого, що страх. Будинки муровані, стоги, стодоли, товару* повні обори, комори добра повні, гроші. А шматка хліба не дав... Пішов той дід. Одійшов так, може, з версту, став, оглянувся назад, на ту господу та на те добро,— так усе добро і запалало...

Пішов він тоді до середнього брата. Приходить, а в того і млинок, і ставок, і хазяйствечко гарне. І сам він у млині сидить. От дід уклонився низенько та й каже:

— Дай, чоловіче добрий, хоч трохи борошна: я вбогий чоловік, не маю чого з'їсти.

— Шкода,— каже,— я ще й собі не намолов. Багато вас тут таких вештається!

Пішов дід... Одійшов трохи, оглянувся — так і обхопило той млин полум'ям.

Приходить дід до третього брата. А той живе вбого, хатка невелика, тільки чистенька. Прийшов дідок та такий уже зробився обшарпаний, обідраний.

— Дайте,— каже,— хоч шматочок хліба.

То той чоловік:

— Ідіть,— каже,— дідусю, в хату, там вас нагодують.

Приходить він у хату. Жінка як глянула на нього, що він такий обідраний, пожаліла його, пішла в комору, внесла одержу, дала йому. Надів він... Та як надівав, вона глянула, аж у нього на грудях така рана велика, така страшна!..

Посадила вона його за стіл, нагодувала, напоїла... А тоді чоловік питає:

— Скажіть мені, дідусю, а від чого у вас рана на грудях?

— А це,— каже,— така в мене рана, що від неї мені скоро смерть буде. Тільки мені день і залилося жити.

— Оце лихо! — каже жінка.— І немає на неї ніяких ліків?

— Є,— каже дід,— та тільки ніхто тих ліків не дасть, хоч кожен може.

Тоді чоловік:

А чому ж не дати? Аби міг. Кажіть, які.

— Та такі,— каже дід,— як хазяїн сам візьме та підпалить свою хату та все його добро згорить, то тоді взяти того попелу та й затоптати мені рану, то так і загоїться. Та хіба ж є такий чоловік на світі, щоб те зробив?

Замислився найменший брат. Довго думав, а тоді до жінки:

— А як, жінко, думаєш?

— Та так,— каже жінка,— що ми хату вдруге наживемо, а добрий чоловік як умре, то вже йому другого життя не буде.

— Ну, коли так,— каже чоловік,— то винось дітей з хати. Повиносили вони дітей, самі повиходили... Глянув чоловік на хату — жалко йому стало добра! А людину ще більше жалко! Взяв та й підпалив. Так ураз хата полум'ям і взялася — де й ділась. А замість неї постала інша хата, така гарна та пишна.

А дід стоїть та тільки всміхається.

— Бачу,— каже,— сину, що з вас трьох тільки ти сам не розминувся з правдою. Живи ж щасливо!

Тут одразу пізнав чоловік цей свого названого батька-діда. Кинувся до нього, аж його вже й нема, бо то не дід був, а Правда людська.

** Товар - худоба.*